

2. TATARII.

Tătarii sunt cel de pe urmă neam de barbari, ce încheie pentru Europa orientală lunga perioadă a năvălirilor. Ei locuiau la început regiunea acea din Asia cunoscută sub numele de *Mongolia*, aşezată deasupra Chinei proprii, între Tibet, China şi Siberia. Este un podiş înalt, mărginit din toate părţile de munţi răpoşi şi repezi pe din afară, aplecaţi în lăuntru şi perzindu-se pe nesimţite în intinsul deşert Gobi, o ţară de păşuni lipsită mai cu totul de păduri, acăreia bogăţie de căpitenie sunt animalele. Oamenii ce locuiesc acea întinsă regiune, cînd se întîlnesc, nu se întrebă cum le merge sănătatea lor, şi cum stau vitele ce le au. O asemenea regiune era menită de natură chiar a împinge populaţia ei la viaţa nomadă, şi astfel a rămas dînsa din vremile cele mai vechi până în zilele noastre.

Rasa oamenilor ce locuieşte această parte a globului este galbănă, înrudită cu Chinezii pe de o parte, pe de alta cu Finii şi Turcii, ce o mărginesc prin Siberia. Limba lor e aglutinată şi civilizaţia le este aproape necunoscută.

Mongolii, de şi n'au propriu vorbind o istorie, au determinat prin năvălirile lor o bună parte din istoria popoarelor civilizate, asemenea cataclismelor pămîntului, care şi dînsule au avut prin provocarea strămutărei neamurilor, urmări istorice din cele mai însemnate.

Pe la 1206 ajunge mai mare peste Tătari *Gingis Khan*, care îi împinge în afară de regiunea locuită de

ei, nu cătră cucerirea, ci cătră despoierea lumii¹. El pradă și supune China și Asia apusană, și își întemeiază apoi reședința vastului seu imperiu, care era menținut în un soi de unitate prin frica de prădăciuni, în *Karakorum*, oraș așezat în centrul Mongoliei, și moare lăsînd pe poporul seu îndulcit cu noua lui viață, care avea de principiu traiul pe socoteala și din munca altora. Fiul seu, *Batu Khan*, întreprinde o expediție asupra Europei, imensa Asia fiind aproape toată cutricată și pradată în timpurile tatălui seu. El pătrunde prin stîrbătura Uralilor cătră marea Caspică, pustiază Rusia, orașele Vladimir, Moscova, Kiev, încacă apoi Polonia, și dă foc Cracoviei. De aici Tătarii se impart în două grupe, din care unul se îndreaptă mai cătră nord, mergînd asupra Sileziei și a Germaniei, ieu Breslau și bat la Lignitz pe Germani, însă cu pierderi așa de mari, încît nu vroesc să urmeze mai departe rătăcirile lor, ci se întorc iarăși în Asia. Călaltă ramură, sub conducerea însuși a lui *Batu Khan*, se repede asupra Ungariei.

Tătarii sunt descriși astfel de un martur contemporan și chiar ocular: «Înfătoșarea Tatarilor e îngrozitoare, cu mădularele scurte și trunchiurile mari, fața lată și pielea albă (?), obrazii lipsiți de peri și nările adînci, ochii mici și îndepărtați unul de altul; desprețuiesc hrana cu pîne, se nutresc din cărnuri atît proaspete cît și putrede, iar drept băutură amestecă lapte înghegat cu singe de cal. Nici cea mai repede apă nu poate să-i oprească, trecînd-o în not călări pe caii lor. Se slujese de corturi făcute din pînză sau piei»². *Nicefor Gregoras*, care trăește de asemenea pe

1. *Arhidiaconus Thomas*, *Historia salonitarum pontificum* c. XXXVIII în *Schwandtner*, *scriptores rerum hungaricarum* vol. III: „non pro regnandi cupiditate, sed pro praedonum aviditate.“

2. *Idem*.

timpul lor, spune despre ei că «de aceea ar fi neînvinși, fiind că nu ar mânca grâu și nu ar bea vin».

Vestea despre venirea lor asupra Europei se lăți în ea cu mult timp înainte, precum se vestește furtuna prin tunetul cel surd și prin fulgerii scăpărători, ce luminează orizontul. Când ei sosiră, selvatici și neîndurați, lumea plecâ capul, căci îi aștepta ca pe o boală molipsitoare, sau ca pe un nou cumplit de lăcuste, care însă nu înghiția numai sămănăturile, ci și pe sămănători. Se zice că înainte de a pătrunde în negrele păduri ce acopereau Transilvania, ei ar fi consultat oraculii, spre a ști dacă să le treacă sau ba³. Dar ce erau să facă? Din Rusia mîncase tot, și trebuiau numai decît să meargă mai departe.

Regele Ungariei, Bela IV, trimise îndată un corp de oaste, care să întărească intrările Carpaților în Transilvania, și mai ales pasul din Bucovina cunoscut pe atunci sub numele de *Poarta Rusiei*⁴, cătră care Tatarii își îndreptau oardele lor. Armata ungurească răsturnă în calea Tatarilor păduri întregi de brazi seculari; dar Tatarii trimiseră înainte 40,000 de *purători de securi*, care să spargă drumul, și unde nu vor putea izbuti cu tăierea, să deschidă cu focul⁵.

3. *Rogierius*, Miserabile Carmen, Cap. XX.

4. Această trecătoare trebuie căutată peste munții Bucovinei, pe unde și mai târziu, pe timpul năvălirilor lor în Transilvania, Tatarii apucau, prin văile Patnei, Bistriței și a Dornei. (Vezi Letopisețele țării Moldovei II, p. 393 și o inscripție pusă de Mihai Racoviță, care va fi raportată la locul cuvenit, în Vol. al V-le al acestei scrieri). Locuitorii acelor părți arată și astăzi *Armul Tatarilor*. Izvoarele timpului spun că trecătoarea s'ar afla „inter Rusciam et Cumaniam” și că Tatarii eșiră la Bistrița (*Rogierius*, c. XX). *Art. Thomas*, c. XIV. spune că regele Ungariei ar fi venit spre a întâmpina năvălirea „ad montes qui sunt inter Rutheniam et Ungariam et usque ad confinia Polonorum.”

Un alt document, contimpuran năvălirii, arată că Tatarii ar fi intrat pe la Rodna. adecă tot pe la Bistrița: „anno incarnationis domini MCCXLI ipsa die resurrectionis dominice Tartari per alpes et silvas irrupentes *Rodnam* quoddam oppidum Ungariae intraverunt.” (*Pertz*, Mon. Germ. historica, Scriptorum T. XXIV, p. 65).

5. *Art. Thomas*. c. XXXVII: „Habebant 40 000 securigeros qui praeibant exertitum, silvas caedentes, vias sternantes et omnia offendicula ab ingressibus

Munții fumegau, brazii trăsneau și se risipeau în cenușă, fiarele spăriete părăsiau pădurile, și prin această prăpastie a naturii se vestește prăpastia omenească ce era să se năpustească asupra Ungariei.

Pe cînd căpiteniile armatei ungare țineau un sfat de războiu, de odată vine un alergător să le spună că Tătarii au intrat și că sunt aproape (12 Mart 1241)⁶. O panică nespusă cuprinde oștirea, care o rupe de fugă și nu se oprește decît la Pesta.

Ungurii perzînd capul, cum se întîmplă totdeauna în marile nenorociri, invinovătesc pe Cumani, cei primiți de curînd în Ungaria, că ei ar fi chemat pe Tătari, și ucid pe regele lor *Kuten*. Această faptă nesecotită adaugă pe lîngă grozăviile năvălirii, o rescoală a Cumaniilor, care atunci într'adevăr se unesc cu Tătarii și, după ce pustiesc mai multe orașe, trec în Bulgaria.

Batu Khan apucă cu grosul oardelor sale cătră Pesta, dînd în calea lui, toate orașele prin care trecea, pradă flacărilor, și ne eruînd nici o viață omenească. Ungurii esă din Pesta sub regele Bela, pentru a intimpina pe Tătari la riul *Saiul*, și se adăpostesc într'un lagăr întărit. Acesta însă e luat de dușmani, Ungurii sunt bătuți și măcelăriți, iar Bela însuș scapă numai cu mare greutate în viață și fuge⁷. Tătarii însă nu se apucă îndată de pradat, ci urmăresc sfărămaturile armatei maghiare, ucigînd tot ce le cădea în

---

removes. Quam ob rem indagine quae rex parari fecerat tam facile transcenderunt ac si non ex ingentium abietum et quercum fuissent extractae congerie, sed ex laevibus essent stapulis praeparatae; ita brevi spatio contritae sunt et combustae ut nullum foret obstaculum transcendendi". Comp. c. XIV.

6. *Rogerus*, c. XXI. „duodecimo die intrante Marcio". Cf. nota 4 documentul din *Pertz*.

7. *Kezu* în *Endlicher*. Mon. Arpad., p. 119: „Bela in Soio a Mongolis devincitur anno domini MCCXXI, ubi fere tota regni militia est delata, ipse Bela coram eis ad mare fugiente." *Thuroez* II, c. LXXIV. dă acelaș an pentru luptă. Greșește deci *Rogerus* c. II. care o pune după 1242. Mai compară și *Arhid. Thomas*, c. XXXVII și *Rogerus*, c. XX.

mîni. Știeau ei doară că, pentru a prada în toată libertatea, aveau nevoie de liniște. După ce pun mîna pe capitala Ungaricii, găsînd pecetea regească, ei plăzmuiesc niște cărți în numele regelui, pe care le trimit în toate părțile, indemnînd prin ele pe popor să nu se teamă, căci de și a perdut lupta, totuși se pregătește a lovi din nou pe Tătari; aceasta, spre a reține pe oameni de la fugă, ai găsi și prăda. Astfeliu intrunind ei șiretetenia cu violența, păreau că voesc să pună un capăt existenței întregului popor, asupra căruia se năpustise.

Pe cînd Batu înainta către Pesta, alte oarde sub capi mai mici cutrierau Transilvania în toate părțile. Astfeliu *regele Cadan*, îndată ce trecu Poarta Rusiei, mergînd prin păduri timp de trei zile, veni la bogata așezare germană *Rodna*, unde erau însemnate mine de argint. Poporul li se opuse întâi, și Tătarii se prefăcură a fugi, după care, poporația crezînd că au îndepărtat pericolul, se puse pe băut, «după cum o cerea furia Teutonilor.» Cînd însă petreceau mai bine, Tătarii se întorc în cetate, și fac în popor un măcel îngrozitor. După ce pustiesc *Rodna* și *Bistrița*, se coboară prin valea Oltului către Brașov, bătînd pe Sașii de aice în trei întâlniri, și trimit pe un capitan al lor *Bugek*, care trecînd peste munții Brașovului, intră în Valahia, unde bate pe Românii ce-i eșiră înainte, spre a se opune.

Alt toiu de Tătari, sub *Orda*, apucă prin centrul Transilvaniei, și se coboară până la țara Făgărașului, peste munții căreia trec asemenea în Muntenia, unde sunt întimpinați de banul Basarab al Olteniei, care și dînsul este bătut.

O a patra grupă se coboară prin laturea exterioară a Carpaților, prin Moldova, sub *Bochetor*. Acesta, trecînd Siretiul pe la gurile lui, intră în episcopatul Cumanilor, care, precum vom videa se'ntindea prin ți-

nuturile Putuei și a Rîmnicului de astăzi, și unde locuia o poporație compactă de Romîni, acăreia prezența atrăsese pe năvălitori către această parte ⁸.

Ungaria deci și mai ales Transilvania suferi o năvălire din cele mai pustietoare. Marturii oculari ai cumplitelor scene întîmplăte atunci, ni le descriu în culorile cele mai vii, care lasă a pătrunde uneori chiar frumuseți de stil prin barbara latinitate ungurească a veacului de mijloc. Intilnim în scrierile lor locuri ca aceste: «Cădeau oamenii goniti de Tatarsi în dreapta și în stînga, ca frunzile la vîntul de iarnă; cadavrele nenorociților acoperiau drumurile; curgea sîngele în șiroaie groase ca niște riuri, care mînjiu pămîntul nefericitei patrii ⁹. Atîta era de deasă aruncarea săgeților, încît mai că acoperiau cu umbră pe acei ce luptau, și săgețile sbureau prin văzduh ca lăcustele sau omidele, lipite unele de altele ¹⁰. Era o priveliște îngrozitoare de a videa în timpul nopței o cătîme atîta de mare de cadavre omenești, care zăceau imprăștiat ca lemnele sau ca pietrele; dar această grozăvie deveni o scăpare pentru vremile de mai tîrziu. Mai mulți oameni, ne îndrăznind să fugă în timpul zilei, se tăvăliau în sîngele celor morți, și ascunzîndu-se între cadavre, găsiu astfel cei vii lîngă cei morți, scăpare și apărare ¹¹. Pe cîmpii și pe drumuri zăceau corpurile multor morți, unele cu capetele tăete, altele sfîșiate în bucăți, multe din ele arse în casele sau bisericile unde căutase adăpostire. Această ne-

8. Drumurile apucate de Tatarsi, sunt arătate de călugărul *Rogerius*, care concordă de minune cu expunerea unui istoric persian *Fazel-Ullah-Raschid*. Vom reveni asupra acestor texte încă odată în capitolul următor, unde vom determina regiunile locuite de Romîni, înainte de descălecarea, în Muntenia și Moldova. Vezi harta de la sfîrșitul No. III.

9. *Arh. Thomas*, c. XXXVII.

10. *Rogerius*, c. XXVIII.

11. *Arh. Thomas*, c. XXXVII.

norocire, această pedeapsă și grozăvie ținea cale de două zile, și tot pământul era acoperit cu sânge. Și zăceau corpurile pe fața pământului ca turmele la păscut, sau precum stau răspîndite în cariere fără-măturile de piatră»¹². Și așa mai departe file întregi pline de aceste tablouri, unul mai înfiorător decît altul, și care departe de a exagera spăimîntătoare realitate, erau în neputință a o reproduce.

Timpurile Goșilor, Hunilor și Avarilor se reîntorsese. Poporația trebuia să-și caute scăparea în fugă, cei bogăți cît puteau mai departe, cei săraci adecă greul poporației, în munți și păduri. Astfeliu Rogerius spune în mai multe rînduri că oamenii se ascunsese în păduri¹³, de unde Tătarii vroiau tocmai să-i scoată prin înșălăciuni, pentru ai putea prada și robi. Cînd el scapă din prinsoarea în care căzuse la Tătari. și fuge prin păduri până la Alba Iulia, dă în drumul seu peste o gramadă mare de oameni, refugiți în vârful unui munte răpos și înalt. «Dînșii, spune el, ne primiră cu lacrimi, întrebîndu-ne despre pericolele noastre. Ne oferiră pine neagră făcută din făină și scoartă măcinată de stejar: dar dulceața ei ne păru superioară tuturor mîncărilor de pînă atunci. Am stat acolo la ei o lună de zile, și nu îndrăznicam a ne cobori; dar trimiteam cercetători, din oamenii mai ușori, care să vadă dacă au mai rămas prin țară vr'o parte de Tătari. Cu toate că de multe ori nevoia de a căuta bucată ne silea a cerceta locurile alta dată poporate, tot deauna coborirea noastră se făcea cu mare frică»¹⁴.

12. *Rogierius*, c. XXX. Despre modul cum acești selbatici tratau femeile spune o scrisoare a lui *Ivo* din Carnunt către arhiep. din Bordeaux din 1242 în *Fejer*, IV, I. p. 237: „Mulieres autem vetulas et diformes antropophagis qui vulgo reputantur, in escam quasi pro diario dabant; nec formosis vecebantur, sed eas clamantes et eiulantes in multitudinem coituum suffocabant.“

13. *Rogierius*, c. XXX.

14. *Rogierius*, c. XL. Mai sus, p. 337.

La început Tatarii păreau că au scopul a înființa în Transilvania o trăinică stăpânire. Așa ducele lor *Cadan* dă în anul 1242 un edict, pe care-l datează din Zuyo, «anul domniei noastre al II-le,» și în care ordonă ca Secunii și Valachii să primească precum făcuse și Sașii (Flandri) banii lor, în prețul celor necesare, ca și banii bizantini¹⁵. Tatarii văzînd că numai cu prada nu se putea întemeia domnia lor, începuse a lua măsuri de organizare. Fieea lor pradalnică însă, neputînd îngădui așezarea pe loc și o viață liniștită, după ce pustiirea Ungariei nu le mai îndămănează traiul în ea, se hotărăsc să o părăsască, după trei ani de continuă jăfuire¹⁶. După țășirea lor, o foamete cumplită pune vîrfurile miserilor suferite.

Năvălirea Tătarilor, cu toate că de o violență neauzită, nu avu urmări trănice pentru țările de peste munți. Retrăgîndu-se ei, Ungaria și cu țările anexe își reveniră în fire; oamenii se întoarseră la locuințele lor, se apucară de rezidit acolo pe unde barbarii dărămasese, de cultivat iarăși ogoarele, de reîntocmit așezările lor cele distruse de năvălire, și în curînd sub spornica lucrare a poporului, se reîntregi iarăși firul vieții intrerupte. Asupra Ungariei deci și a țărilor romîne de peste munți, năvălirea Tătarilor nu produse alt efect, decît acel al năpustirii unei imense bande de hoți, care avu urmări fatale pentru generația ce

15. Reproducem acest interesant document, care și el pomenește existența Romînilor în Transilvania, la venirea Tătarilor: „Nos Cattan ex stirpe Iedzan in regno Hungariae Kaynakam solis et terrae maximo Khano Syngu Babilonici... hortamur... et committimus vobis Pengas, Bylany, Kornj, Kastellani in castris Clusu, Dees, Busdach. quod cum a nobis data potestate ordinare debeatis ut quemadmodum Flandry in initio regni nostri acceptabant nummos nostros vulgo Keser Chunnich Tatar Pensa, et dicti Zycly et *Blachy* per omnia necessaria, quia ad nostram utilitatem pertinent, acceptarent, tanquam nummos byzantinos. Datum in Zuyo anno regni nostri II.“ Din colecția comitelui *Joseph Kemény*, reproduc în *Transilvania* IV. 1871, p. 55.

16. *Thuorcz*, II, c. LXXIV: „Manserunt ipsi Tataři in regno Hungariae tribus annis.“

o suferi, nu însă urmări istorice pentru acele ce erau să vină.

Asupra câmpiei așternute la poalele munților, năvălirea Tatarilor avu un efect mai însemnat, anume distrugerea sau slăbirea începuturilor de state înjghebate pe aice, și deci infățișarea putinței de a se întemeia o nouă formațiune de stat, pe ruinele formațiunilor vechi. Pentru a înțelege însă acest rezultat, trebuie întâi să cercetăm care era starea țărilor Munteniei și Moldovei la venirea Tatarilor.